

MATERIALE AUXILIARE INFORMATIVE ȘI ORIENTATIVE

IZVOARE ISTORICE COMENTATE

THOMAS MORUS: UTOPIA

Thomas Morus, cunoscut umanist și om politic englez (1478—1535), a reușit să urce pe cele mai înalte trepte ale ierarhiei sociale ajungând pînă la demnitatea de lord-cancelar, deși nu era de origine nobilă. Cu toate acestea, în conflictul dintre Henric al VIII-lea și papalitate (1534), care a dus la înfăptuirea reformei religioase anglicane, s-a plasat pe poziția papalității, pe care o considera legală, acest fapt aducându-i moartea pe eșafod.

Opera sa principală, *Utopia*¹ (*De optimo reipublicae statu, deque nova insula Utopia*) („Despre cea mai bună formă a statului și despre noua insulă Utopia“) apărută la Louvain, în 1516, oglindește etapa din istoria formării capitalismului modern, în care contradicțiile sale încep să se manifeste cu destulă acuitate pentru a stîrni proteste împotriva noii orînduiri, fără însă ca protestatarii să poată distinge, în vremea aceea, căile, metodele și forțele de luptă împotriva ei.

Utopia lui Thomas Morus are două părți bine distincte: în prima parte sînt prezentate criticile curajoase, vehemente, pe care autorul le face, prin intermediul călătorului Rafael Hitlodeus, presupus tovarăș a lui Amerigo Vespucci, stărilor de lucruri din Anglia, oprîmării sociale și samavolniciei celor privilegiați (nobili, clerici, monarhi, judecători), autorul condamnînd trîndăvia celor bogați și elogiînd munca celor asupriți, iar în a doua parte este descrisă viața economico-socială a utopienilor, locuitori ai insulei numită Utopia.

Textele

„Privește puzderia de *nobili*, care nu numai că duc o viață de trîntori, hrăniți din munca altora, luînd de pe aceștia, cum fac cu șerbii moșiilor lor, cîte zece piei de pe fiecare, pentru ca veniturile lor să tot sporească (aceasta e singura cumpătare de care au auzit, căci astfel își risipesc averea pînă ajung cerșetori) — sau, la drept vorbind, mai trag după ei și o droaie de slujitori trîndavi, care n-au învățat nici o meserie spre a-și câștiga traiul [...]“ — (*Cartea I*, p. 52—53).

„Turmele voastre de oi² care, dacă îndeobște sînt așa de blînde și se hrănesc cu nimica toată, acum, pe cît se spune, au început să fie atît de lacome și de neîmblînzite, încît pe oameni îi înghit³ de-a bindecia, iar ogoarele, casele și satele le nimicesc și le pustiesc.

Într-adevăr, în orice colț al regatului, unde se face lina cea mai subțire și, ca atare, mai de preț, dau buzna nobilii, bogătașii și chiar și unii dintre cei ce stau în fruntea minăstirilor — altminteri oameni cucernici —, neîndestulați cu veniturile și cu dijmele fie-minăstirilor — altminteri oameni cucernici —, neîndestulați cu veniturile și cu dijmele fie-

cărui an, pe care moșiile lor le dau, după obicei, ca pe vremea bunicilor și nemulțumiți că trăiesc în trîndăvie și strălucire, fără să fie de nici un folos țării, ci mai degrabă păgubind-o, nu lasă nici un petec de pământ pentru arături: pe toate le imprejmuiesc, prefăcîndu-le în pășuni, dărîmă case, distrug orașe [...] Și, ca și cum pădurile și parcurile de vînătoare n-ar strica și așa destul pământ, acești oameni de treabă prefac în paragină toate așezările omenești și preschimbă în pustiu orice locuri de țarină.

În acest chip ⁴, cite un căpcăun lacom și nesățios — o adevărată pacoste pentru țară — *încinge cu un gard, ogor după ogor, pe întinderi de mii de acri* ⁵, iar proprietarii lor sînt zvîrliți din gospodăriile lor; unii prin vicleșug, alții prin silnicie, iar alții secătuiți de atîtea strîmbătăți, sînt împinși să-și vîndă singuri pămîntul^a. (Cartea I, p. 55).

„...acolo unde domnește dreptul de proprietate și unde totul se măsoară cu bani ⁶, statul nu va fi niciodată cîrmuit nici pe calea dreptății și nici pe aceea a îndestulării, afară numai dacă tu crezi că domnește dreptatea acolo unde lucrurile cele mai de seamă încap pe mîna celor mai ticăloși, sau că traiul e fericit acolo unde toate bunurile sînt împărțite între cîțiva oameni, foarte puțini la număr, ei însăși nefînd prea înlesniți în toate privințele, pe cînd ceilalți trăiesc de-a dreptul în cea mai cruntă mizerie [...]. De aceea, sînt adînc încredințat că singura cale pentru a împărți avuturile la toți deopotrivă, și după dreptate, și pentru a aduce fericire neamului omenesc este *înlăturarea cu totul a proprietății de unul singur*^a (Cartea I, p. 76—77).

„Este oare drept ca un nobil, un giuvaergiu ⁷, un cămătar sau oricine din acest soi de oameni, care nu fac nimic, ori fac doar lucruri ce nu prea sînt de folos statului, să ducă un trai plăcut și strălucit, dobîndit însă din trîndăvie sau din îndeletniciri deșarte, în vremea ce muncitorul cu ziua, căruțașul, fierarul, plugarul, prin necurmata lor muncă atît de trudnică, încît abia de-ar răbda-o vitele de jug și așa de trebuincioasă încît nici un stat n-ar putea dăinui fără ea nici măcar un an, abia dacă izbutesc să-și agonisească un trai atît de păcătos și duc o viață așa de nenorocită, încît pare mult mai bun traiul vitelor de povară, care nu sînt supuse la munci necurmăte, au o hrană doar ceva mai puțin rea, dar pentru gustul lor mai plăcută, fiind totodată scutite cu totul de grija zilei de mîine? [...] Nu e oare nerecunoscător și hain statul care pe așa zișii nobili, giuvaergii și pe ceilalți oameni de teapa acestora, pe trîntorii ori pe meșteșugarii ⁸ a căror muncă îndestulează numai plăcerile ușurate, îi încarcă cu bunuri și cu cinste, *pe cînd, dimpotrivă, de plugari, de cărbunari* ⁹, *de muncitorii cu brațele, de cărauși și de fierari, fără de care statul n-ar putea nicicum să dăinuiască, acesta n-are nici o grijă?* [...] De aceea, chiar în statele cele mai înfloritoare nu väd — așa să-mi ajute dumnezeu — nimic altceva decît o uelțire a celor *bogați care, în numele și sub ocrotirea statului își väd doar de treburile și cîștigul lor*; ei născocesc și chibzuiesc toate mijloacele și toate tertipurile prin care ajung, *întii să-și asigure stăpînirea fără nici o teamă a unei averi strînse prin mijloace neîngăduite și al doilea să cumpere pe cel mai mic preț munca și truda săracilor și să tragă foloase din mizeria lor*^a. (Cartea II: Religia, p. 155—156).

(S-a folosit: Thomas Morus, *Utopia*, traducere din limba latină de Elefteric și Șt. Bezdechi, Buc., 1958. Sublinierile din text ne aparțin).

Comentariu istoric

1. Utopia, cuvînt de origine grecească, înseamnă loc inexistent. Inițial *Utopia* a fost intitulată *Nusqama*, de la latinescul *nusquam* = nicăieri.

2. Din cauza dezvoltării manufacturilor de postav s-a simțit nevoia de cît mai multă materie primă. Astfel, numărul turmelor de oi a crescut în Anglia foarte mult.

3. Expresia „oile îi mănîncă pe oameni“ a lui Thomas Morus a devenit proverbială, intrînd și în poezia populară engleză; ea este amintită și de K. Marx în *Capitalul* (vol. I, Buc., 1957, p. 717).

4. Acest pasaj, aproape cuvînt cu cuvînt, este reprodus de K. Marx în *Capitalul* (vol. I, p. 732 nota 221 a), pentru fundamentarea categoriei economice cunoscută sub forma de *acumulare primitivă a capitalului*.

5. Unitatea de măsură agrară, folosită în Anglia, 1 acru = 4046,94 m².

6. Acest paragraf, referitor la proprietatea privată, constituie concluzia generală ce se desprinde din critica făcută orînduirii social-economice din Anglia și este punctul central al întregii *Utopii*. Preconizînd instaurarea unei rînduiei echitabile prin lichidarea deplină a proprietății private, Thomas Morus poate fi considerat ca un precursor al comunismului științific.

7. Prin giuvaergiu, în vremea aceea, se înțelegea și bancher.

8. Prin acești meșteșugari, Thomas Morus înțelegea pe cei care se ocupau, în special, cu prelucrarea aurului și a argintului în podoabe și aveau posibilitatea să acumuleze averi.

9. Minerii care erau, după cum se știe, destul de numeroși în Anglia.

Indicații metodice

Textele din *Utopia*, reproduse mai sus, pot fi folosite de profesorii de istorie, atît de cei de la clasa a VI-a cît și de cei care predau în anul II de liceu, la lecția „Anglia în secolul al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea“, pentru a-i face pe elevi să înțeleagă noțiunea de „îngrădire“ sau „împrejmuire“ a ogoarelor. Elevilor de anul II, corelîndu-se cunoștințele de istorie cu cele de economie politică, li se poate da și explica noțiunea sau categoria economiei politice denumită de K. Marx „acumularea primitivă de capital“. De asemenea, la anul II, textele din *Utopia* mai pot fi folosite și la lecția „Dezvoltarea tehnicii și a științei în secolul al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea“.

Se recomandă ca textele indicate să se folosească în momentul potrivit al lecției și anume, la prima lecție, cînd se va vorbi de formarea relațiilor capitaliste în Anglia, iar la a doua, cînd se vor expune noile teorii sociale. Este bine chiar ca textul să fie citit înainte de a fi expus capitolul respectiv și împreună cu elevii să se reliefeze aspectele procesului de apariție a relațiilor capitaliste, în felul acesta, pornindu-se de la folosirea metodei inductive, se ajunge la învățarea prin *descoperire*. Ultimul text privind *statul* poate fi folosit la orice lecție, care tratează aspecte ale statului feudal și burghez, înțelegîndu-se de către elevi mai bine și mai concret *caracterul de clasă al statului exploator*.

De asemenea, fragmentul poate fi folosit și de profesorii care predau educația cetățenească și cunoștințele social-politice, la capitolul noțiuni despre stat, deoarece problemele care sînt destul de abstracte pentru elevii din școala generală pot fi concretizate, astfel, prin citirea fragmentelor din izvoare.

Indicații bibliografice

În afară de lucrările citate anterior se mai poate folosi lucrarea: *Bacon, Morus, Hobbes, Locke, Texte filozofice*, (Buc., 1951), în special studiul introductiv de la capitolul *Morus*, semnat de I. Banu. De asemenea, se poate folosi culegerea de texte medievale *Lecturi din izvoarele istoriei evului mediu* de Fr. Pall și C. Mureșan, Buc., 1961.

FLOREA STĂNCULESCU

TRATATUL DE LA VERSAILLES

(28 iunie 1919)

La o sută de ani după războaiele napoleoniene, care pustiseră ani îndelungași bătrînul continent, primul război mondial lăsa din nou Europa în ruine, cu o însemnată parte a populației active nimicită, cu grave probleme economice și sociale. Patru imperii dispăruseră. Imperialismul german își văzu spulberat visul „colosal” de dominație mondială, nutrit decenii de-a rîndul. Victimele conflagrației mondiale provocate de politica imperialistă a marilor puteri erau popoarele. „Bilanțul” celor 52 de luni de război conține un „pasiv” zguduitor.

Începînd din ziua de 18 ianuarie 1919, pînă la 21 iunie 1920, la Paris s-au desfășurat lucrările Conferinței de pace la care au participat 27 de state. Erau prezenți 10 000 de delegați, experți ș.a. Conferința a statormicit un sistem de tratate — care reglementa din punct de vedere juridic raportul de forțe rezultat în urma primului război mondial imperialist — cunoscut sub numele de „sistemul de la Versailles”, a cărui „piesă de bază” a fost Tratatul de la Versailles semnat la 28 iunie 1919 în „Sala Oglinzilor” între puterile Antantei și Germania. Acest tratat era „opera” marilor puteri imperialiste care învinseseră Germania și pe aliații ei. A urmat, în lunile următoare, semnarea pe rînd a tratatelor de pace cu ceilalți parteneri ai Germaniei.

Tratatul de la Versailles are peste 430 de *articole* grupate în 14 *părți*, care, la rîndul lor, sînt divizate în *secțiuni*. Partea I-a (art. 1—26) cuprinde Statutul Ligii Națiunilor. Celelalte părți — privind condițiile impuse Germaniei — se referă la următoarele probleme: „frontierele Germaniei”; „clauze politice europene”; „drepturi și interese germane în afara Germaniei”; „clauze militare, navale și aeriene”; „reparații”; „porturi, căi fluviale și căi ferate”; „garanții de executare” ș.a.

Textul

Art. 27. Frontierele Germaniei vor fi determinate după cum urmează: ...¹⁾

Art. 42. Se interzice Germaniei de a menține sau de a construi fortificații, fie pe malul stîng al Rinului, fie pe malul drept, la vest de o linie trasată la 50 km est de acest fluviu.

Art. 43. Sînt de asemenea interzise, în zona definită de art. 42, întreținerea sau adunarea de forțe armate...